
Anmälan mot Socialnämnden i Ovanåkers kommun för att nämnden genomfört ett samtal med en tioårig flicka i hennes skola på ett sätt som gjorde att bl.a. andra elever kunde se henne under samtalet

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på socialtjänsten i Ovanåkers kommun. Hon var missnöjd med att socialtjänsten hade samtalat med hennes tioåriga dotter BB i dotterns skola. AA uppgav bl.a. att en assistent vid skolan hade kommit in i det rum där samtalet hölls och att andra elever hade sett BB genom rummets fönster. Efter samtalet var BB ledsen och uttryckte att händelsen var pinsam. Genom sin hantering kränkte socialtjänsten BB:s personliga integritet.

Utredning

JO begärde att Socialnämnden i Ovanåkers kommun skulle yttra sig över vad som framfördes i AA:s anmälan.

Nämnden anförde i ett remissvar bl.a. följande:

BB:s ärende aktualiserades vid socialtjänstens barn-och ungdomsenhet 191001 genom att BB:s pappa gjorde en orosanmälan om oro för BB. Han ringde till socialtjänsten och uppgav att BB vid 14.20-tiden samma dag hade ringt honom och skrikit och gråtit och uppgivit att hennes mamma slår henne. BB:s pappa uppgav att han var orolig för henne och att hon verkade må mycket dåligt. Pappan befann sig på jobb på annan ort, men valde att åka hem efter BB:s telefonsamtal. Under återstoden av eftermiddagen hade socialtjänsten ytterligare kontakt med anmälaren, BB:s pappa, som kompletterade anmälan [---]. Pappan uppgav också att han kunde ordna så att BB kunde vara hos sin farmor under kvällen och natten och att han skulle informera BB och hennes mamma om denna möjlighet. Med anledning av att BB:s pappa kunde ordna för BB att övernatta hos sin farmor gjorde socialtjänsten bedömningen att BB inte var i behov av omedelbart skydd från socialtjänstens sida under återstoden av eftermiddagen, kvällen och natten, 191001. Utredning inleddes omedelbart då det framkommit misstankar om att BB var utsatt för våld av sin mamma tillika vårdnadshavare.

Dagen efter, 191002, gjordes bedömningen att kontakt behövde tas med BB för ny skyddsbedömning, då de uppgifter som framkommit via fadern bedömdes vara allvarliga. I detta läge konsulterades även Barnahus.

Handläggarna vid socialtjänsten i Ovanåker samt enhetschef CC hade en dialog om vilket som var det bästa sättet att närma sig BB för att prata med henne om det som framkommit i orosanmälan. Den bedömning som gjordes finns dokumenterad i BB:s journaler.

Bedömningen som gjordes var att det inte var lämpligt att kontakta BB:s mamma innan samtalet, dels utifrån att BB eventuellt hade ett skyddsbehov och dels utifrån att mamman kunde komma att bli föremål för en polisutredning. BB:s pappa, som inte är hennes vårdnadshavare och som hon efter avtal har umgänge med endast varannan helg, befann sig återigen på jobbet på annan ort och det bedömdes svårt att med kort varsel ordna ett möte med hjälp av honom. Det som bedömdes som minst integritetskränkande utifrån de praktiska möjligheter som fanns till förfogande var att ordna ett samtal med BB i skolan under förutsättning av det kunde ske på ett smidigt och ej utmärkande sätt för BB. Bedömning gjordes också att det skulle vara mer utmärkande för BB att lämna skolans område inför de andra eleverna för att komma till socialtjänstens lokaler.

I ytterligare en journalanteckning daterad 191002 framkommer att handläggarna samtalade med skolans biträdande rektor samma dag för att undersöka möjligheten att hålla samtalet med BB i skolans lokaler. I detta samtal förtydligade handläggarna vikten av att samtalsrummet skulle vara beläget så att det inte skulle vara utmärkande för BB att gå dit och att det behövde vara fritt från insyn och fick till svar att det gick att ordna.

I samband med att samtalet med BB genomfördes på skolan 191002 så försökte handläggarna återigen försäkra sig om att samtalsrummet var insynsskyddat och att ingen annan kunde ha tillgång till rummet medan samtalet pågick och fick till svar från BB:s lärare att det var ordnat på ett tillfredsställande sätt.

Dock inträffade det att under tiden som samtalet med BB pågick att andra elever kom in en angränsande korridor för att hämta några saker och de hade då möjlighet att, genom glastrutor, se in till det rum där BB satt med handläggarna från socialtjänsten. En ur personalen kom också in i rummet där samtalet ägde rum för att hämta en sak. Ingenting sades när mannen var inne i rummet, men han såg att BB satt där med två kvinnor som inte jobbade på skolan.

Under samtalet nekade BB till att ha varit utsatt för våld av sin mamma och en ny skyddsbedömning gjordes om att M. inte var i behov av omedelbart skydd från socialtjänstens sida. Samma dag kontaktade handläggarna BB:s mamma för att informera om orosanmälan samt det samtal som hade ägt rum med BB.

Handläggarna som var ansvariga för ärendet upprättade samma dag, 191002, en avvikelserapport om det inträffade. I den utredning som gjordes av enhetschef efter avvikelserapporteringen gjordes bedömningen att det inte ansågs vara felaktigt att samtalet med BB hölls i skolans lokaler, då det med hänsyn till BB:s eventuella behov av skydd bedömdes vara olämpligt att ordna med ett möte genom hennes vårdnadshavare. Handläggarna hade också övervägt andra alternativ, men kommit fram till att detta ändå skulle vara det bästa för BB under förutsättning av att skolan kunde ordna lokaler fria från insyn av obehöriga. Dock gjordes bedömningen att socialtjänsten behövde förtydliga sina rutiner i samband med samtal utanför socialtjänstens lokaler och resultatet av detta är att ett handläggarstöd vid bedömning av samtal i skolmiljö har utformats för att undvika att liknande situationer uppstår i framtiden. I detta handläggarstöd står bl.a. att huvudregeln är att samtal med barn i skolans miljö i största möjligaste mån ska undvikas och om man gör avsteg från detta så ska man ha övervägt andra alternativ. Handläggarstödet gjordes känt för hela personalgruppen vid socialtjänstens barn- och ungdomsenhet vid APT i december 2019 och efterföljdes av en dialog om etik och lagstiftning.

Berörd skolas rektor har också fått återkoppling från socialtjänsten om de brister som har identifierats i samband med samtalet på skolan.

Förutom detta blev resultatet av avvikelshanteringen att ett avsnitt som handlar om socialtjänstens samtal med barn i skolmiljö lades till den handlingsplan när barn får illa som skolan och socialtjänsten i Ovanåkers kommun har utformat tillsammans. Detta för att säkerställa att liknande situationer inte uppstår i framtiden.

Sammanfattningsvis kan tilläggas att det är mycket olyckligt att samtalet med handläggarna vid socialtjänstens barn- och ungdomsenhet har varit en negativ upplevelse för BB. Dokumentationen i BB:s ärende visar dock att handläggarna har försökt hitta andra sätt att genomföra samtalet, väl medvetna om att skolan inte är någon lämplig arena för socialtjänsten att hålla samtal med barn. I detta fall var det dock BB:s eventuella behov av skydd som var avgörande och som gjorde att undantag gjordes från den regeln. Efter det inträffade har socialnämnden i Ovanåker genom information och utbildning till personal samt upprättande av handläggarstöd och revidering av den gemensamma handlingsplanen med skolan försökt jobba för att undvika att en liknande situation uppstår igen.

Berörda befattningshavare har fått tillfälle att lämna synpunkter men har inget ytterligare att tillföra till detta yttrande.

AA kommenterade remissvaret.

Rättsliga utgångspunkter

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmande och integritet (1 kap. 1 § socialtjänstlagen [2001:453], SoL). När åtgärder från nämndens sida rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas (1 kap. 2 § SoL). Socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne (3 kap. 5 § SoL).

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda en utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden (11 kap. 1 § SoL). Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs (11 kap. 2 § SoL). Utredningen ska bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet.

När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information (11 kap. 10 § SoL). Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klargöras på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Vid en utredning med stöd av 11 kap. 2 § SoL får barnet höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Bedömning

Min granskning är inriktad på frågan om socialnämndens samtal med BB i hennes skola.

JO har i tidigare beslut behandlat frågan om att vidta utredningsåtgärder i ett barns skola och då uttalat bl.a. att socialtjänsten så långt det är möjligt bör

undvika att kontakta barn när de är i skolan eftersom en sådan kontakt som regel inte kan ske utan att en större krets av människor får information som går utöver vad sekretesslagstiftningen medger och därför är allmänt integritetskränkande för de berörda barnen (JO:s beslut den 27 november 2013, dnr 2066-2012).

I ett senare beslut uttalade JO sig om ett fall där en nämnd hade hållit samtal med barn i skolan (JO 2016/17 s. 506). JO uttalade då bl.a. följande:

När socialnämndens handläggare kontaktar ett barn i skolan är det nämligen oundvikligt att även andra personer än det berörda barnet får vetskap om det inträffade. Det rör sig i första hand om skolans personal, men även andra elever kan lägga märke till händelsen. Barnets egen reaktion på samtalet kan även den vara svår att dölja, vilket i sin tur riskerar att leda till ytterligare uppmärksamhet från omgivningen. Information om barnets kontakter med socialtjänsten, uppgifter som typiskt sett är skyddade av sekretess, riskerar att bli kända utanför kretsen av de närmast berörda. Tillsammans med omgivningens reaktioner och det obehag detta kan orsaka barnet riskerar alltså kontakten i skolan att kränka barnets integritet (...)

— — —

När socialtjänsten överväger att höra ett barn i barnets skola måste intresset av att få tala med barnet ställas mot barnets behov av skydd för sin integritet. Det är därför viktigt att socialtjänsten i varje enskilt fall gör en bedömning av om socialtjänstens behov av att höra barnet i utredningen överväger risken för att barnet skadas av den uppmärksamhet som socialtjänstens besök i skolan kan medföra.

Av utredningen framgår att socialnämndens handläggare samtalade med BB, som var tio år gammal, i hennes skola. Socialnämnden har i sitt remissvar redogjort för den bedömning som gjordes när nämnden tog ställning till om ett samtal med BB skulle äga rum i skolan. Nämnden övervägde därvid risken för att BB:s integritet skulle kränkas genom ett sådant samtal. Jag har utifrån det som kommit fram inte några synpunkter på nämndens bedömning att ett samtal med BB behövde hållas i skolan.

Jag övergår nu till att behandla frågan om hur det aktuella samtalet planerades och genomfördes av nämnden.

Handläggarna genomförde samtalet med BB i det rum som skolan hade ställt till förfogande. I remissvaret har nämnden redogjort för de kontakter som handläggarna hade med skolans rektor och en lärare innan de genomförde samtalet med BB i skolan. Nämnden har uppgett att handläggarna bl.a. förde fram att rummet där samtalet skulle hållas behövde vara fritt från insyn och fick beskedet att det var ordnat. Under samtalet kom emellertid en ur skolpersonalen in i rummet och andra elever såg BB genom rummets fönster.

Jag instämmer i JO:s tidigare uttalanden om att nämnden så långt det är möjligt bör undvika att ta kontakt med ett barn i skolan av hänsyn till barnets integritet. Det som inträffade under samtalet med BB illustrerar väl det förhållandet att en kontakt i skolan riskerar att kränka barnets integritet. Jag har givetvis förståelse för att BB upplevde det inträffade som pinsamt. Vidare delar jag AA:s

uppfattning att BB:s integritet kränktes genom att utomstående kunde se henne under samtalet.

Frågan är om nämnden förtjänar kritik för det inträffade. Nämnden hade kontakt med skolan innan samtalet genomfördes och fick såvitt kommit fram från både skolans rektor och en lärare besked om att rummet som skolan tillhandahöll för samtal skulle vara skyddat från insyn. Enligt min mening hade handläggarna fog för att utgå från att den informationen var korrekt och att de skulle kunna genomföra samtalet med BB utan att riskera att andra personer fick kännedom om detta. Jag finner därför inte anledning att kritisera nämnden för det som inträffade under samtalet med BB. Jag vill dock i sammanhanget framhålla att det är nämnden som ansvarar för hur ett samtal med ett barn genomförs även om det sker i en skola. När skolan erbjuder nämnden en viss plats för ett samtal måste nämnden ta ställning till om platsen lämpar sig för ett samtal med barnet. Nämnden ska ha barnets bästa för ögonen när den genomför ett samtal och säkerställa att barnets integritet skyddas i en sådan situation. Det får givetvis inte förekomma att sekretesskyddade uppgifter om barnet röjs genom sådant samtal.

Jag ser positivt på att nämnden vidtagit åtgärder med anledning av det inträffade och noterar att nämnden bl.a. förtydligat sina rutiner på så sätt att samtal med barn i skolan ska så långt det är möjligt undvikas. Mot den bakgrunden anser jag mig kunna lämna saken med de uttalanden som gjorts ovan.

Det som i övrigt har kommit fram i ärendet föranleder inte någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Thomas Norling

Ärendet har föredragits av Johan Hedström.

Tf. byråchefen Sandra Lundgren har deltagit i beredningen.